

Kulturlivets internationalisering

Till kulturutskottet

Kulturutskottet har (sammanträdesprotokoll 2005/06:22 § 5) beslutat bereda utrikesutskottet tillfälle att yttra sig över skrivelse 2005/06:188 Internationell kulturpolitik med eventuellt tillhörande motioner. Några motioner har ej inkommit.

Utrikesutskottet väljer att i det följande framföra synpunkter på skrivelsen i delar som berör utskottets beredningsområde.

Utskottet

I regeringens skrivelse 2005/06:188 Kulturlivets internationalisering presenteras ett program för ökat internationellt kulturutbyte. Regeringen redovisar mål för kulturlivets internationalisering i ett långsiktigt perspektiv, hur de statliga insatserna i stort bör utvecklas samt hur uppgifts- och ansvarsfördelningen bland berörda statliga aktörer bör utformas.

Förändringarna i Sverige och vår omvärld under de senaste decennierna påverkar politiken på flera områden. Regeringen framhåller att detta för kulturlivets del bl.a. innebär förbättrade förutsättningar för internationella kontakter och en utveckling av nya konstnärliga nätverk. De s.k. kulturella näringarna har vuxit i betydelse. Inom områden som Sverigefrämjandet, demokratifrämjandet och utvecklingssamarbetet spelar kulturen en allt viktigare roll. Sveriges medlemskap i Europeiska unionen (EU), sägs det i skrivelsen, har givit nya möjligheter till ökat internationellt samarbete och utbyte för svenska kulturaktörer.

I skrivelsen understryker regeringen betydelsen av att staten stödjer en fortsatt internationalisering inom kulturområdet, i första hand som en integrerad del av den nationella kulturpolitiken. Dessa insatser skall ske utifrån kulturlivets egna förutsättningar och behov och omfatta kulturlivets hela mångfald. De svenska insatserna skall kännetecknas av hög kvalitet och konstnärlig integritet samt vara långsiktiga och grundade på ömsesidigt utbyte. Sverige skall hävda sig väl på kulturlivets internationella arenor. Inter-

nationella kulturmöten i Sverige skall stimuleras. Samverkan mellan kulturella aktörer inom olika politikområden skall stärkas.

Sverige skall också, enligt regeringen, vara en stark aktör i internationella organisationer som påverkar kulturlivet.

Utskottet har i olika sammanhang, senast i betänkande 2005/06:UU8 Vår relation till den muslimska världen i EU:s grannskapsområde, haft anledning att befatta sig med innebörden av begreppet kultur och därvid givit det en vid innebörd. Också inom det svenska biståndet kommer ett bredare kulturbegrepp till användning. Sålunda definieras kultur i Policy för Sidas internationella utvecklingssamarbete på kulturområdet (mars 2003; ny policy är för närvarande under utarbetande) på följande sätt:

Kultur i en vidare mening omfattar hela det komplex av andliga, materiella, intellektuella och känslomässiga egenskaper som kännetecknar ett samhälle eller en grupp i samhället och som inkluderar livsstilar, trosuppfattningar och etik.

Sidas definition ligger i linje med principerna i rapporten "Our Creative Diversity" från Världskommissionen för kultur och utveckling (1995) och (nästan ordagrant) med underlaget för den politiska aktionsplan som världens kulturministrar enades om vid Unescokonferensen "The Power of Culture" 1998 i Stockholm.

I skrivelsen används termen kultur i något skiftande betydelser. Vanligen, men inte alltid, synes regeringen åsyfta företeelser som teater, dans, musik, arkitektur, utställningsverksamhet och liknande. Ordet kultur förekommer frekvent i sammansättningar av typen "kulturlivet", "det kulturpolitiska området" och "kultursatsningar", vilka i flertalet fall pekar på ett snävare kulturbegrepp. Den valda ansatsen underlättar för det mesta diskussionen när det gäller hur uppgifts- och ansvarsfördelningen bland berörda statliga aktörer bör utformas, men den riskerar att skapa otydligheter vid behandlingen av mera övergripande frågor.

"När jag hör ordet kultur, osäkrar jag min revolver". Detta kända Göring-citat¹ illustrerar väl diktaturens fruktan för kulturen. I det omvända perspektivet är kultur och det fria ordet ett verkningsfullt vapen i kampen för demokrati. Att den process som ledde till de baltiska staternas frigörelse från Sovjetunionen i vissa sammanhang betecknats som "faxarnas krig" (jfr 1995/96:UU6y) är helt följdriktigt. Att kultur var en av de mera betydelsefulla komponenterna i ESK-processen – ett av de viktigaste verktygen i nedmonteringen av östblocks diktaturerna – är omvittnat. I denna mening är kultur ett synnerligen effektivt säkerhetspolitiskt redskap.

¹ Yttrandet förknippas vanligen med Göring (som i alla fall 1945 innehade en Smith & Wesson-revolver), men det första belägget är från Hanns Johsts teaterpjäs *Schlageter* (uruppförd till Hitlers födelsedag 1933), där en tysk officer faller repliken "Wenn ich Kultur höre ... entsichere ich meinen Browning".

Kopplingen frihet–demokrati–kultur är också stark. Det är således ingen slump att den ledande organisationen på demokratiområdet, Europarådet, även har en stark kulturdimension. Kulturförmedling genom datakommunikation och satellittelevisiön har verksamt bidragit till att tidigare slutna samhällen öppnats, och den har därmed förbättrat förutsättningarna för en utveckling i riktning mot demokrati. De beskrivna förhållandena gör det angeläget för Sverige, med vårt traditionellt starka engagemang till stöd för demokrati och de mänskliga rättigheterna, att i olika internationella forum och på andra sätt, fortsatt främja denna utveckling.

Utskottet delar regeringens uppfattning att s.k. kulturdiplomati visat sig fungera väl då det gäller att bygga broar mellan olika etniska och religiösa grupper samt mellan länder och regioner. Kultursatsningar i traditionell, snävare bemärkelse är därvid av stor betydelse, men, som utskottet påpekat i betänkande 2005/06:UU8, krävs också att andra till buds stående kanaler för utbyte och samarbete används i en bredare kulturdialog. Utskottet framhöll i nämnda betänkande betydelsen av den religiösa dimensionen i kulturkontakterna. Motsvarande påpekande beträffande religiösa kulturyttringar har också gjorts tidigare, t.ex. i betänkande 1998/99:UU11 En svensk Asienstrategi för 2000-talet. Som påpekas i Arab Human Development Reports (AHDR) är exempelvis studentutbyte ett väsentligt element i de kulturella relationerna. Motsvarande kan sägas när det gäller möten mellan medieföreträdare, forskare och parlamentariker.

Kontakter mellan människor i sammanhang som de ovan nämnda kan leda till brobyggnad på ett individuellt plan samtidigt som de på övergripande nivåer kan slå in kilar i diktaturens bålverk och verka systemöppnande. En viktig tanke i den svenska politiken gentemot exempelvis Vitryssland är just att söka uppnå sådana effekter. Även om det inte är enskilda kulturyttringar som är avgörande i sammanhanget är den kulturella kontexten i vidare bemärkelse fundamental.

Kultur är attitydpåverkande och kan ofta i konfliktlösningssammanhang utgöra en viktig förtroendeskapande åtgärd. Återuppbyggnaden av bron i Mostar kan stå som symbol för denna aspekt på kulturens roll i freds- och försoningsprocesser. Här är det mindre fråga om kulturell diplomati utan mer om att kultur utnyttjas som ett medel i den traditionella diplomatens verktygs-låda.

Attityder kan emellertid också påverka kulturen och dess arbetsförhållanden. I processer som leder fram till antidemokratiska krafters maktövertagande eller till folkmördersituationer kommer kulturen ofta tidigt på undantag eller börjar utnyttjas i speciella syften, och kulturens yttringar utgör ofta känslig barometer på vilken man kan avläsa att förändringar i samhällsklimatet är förestående.

Både med en bredare syn på kultur och utifrån en smalare ansats kan man i vissa fall komma fram till samma bedömning. Detta gäller bl.a. synen på Sveriges internationella kultur- och forskningsinstitut (såsom den kommer till

uttryck i bet. 2005/06:UU8 respektive i skr. 2005/06:188). Emellertid är detta inte alltid fallet.

Medan det i betänkande 2005/06:UU8 Vår relation till den muslimska världen i EU:s grannskapsområde (i form av ett tillkännagivande) förespråkas en allmän förstärkning av den svenska diplomatiska representationen i länder med vilka man vill utveckla den interkulturella dialogen, hamnar man i skrivelsen i slutsatsen att kulturråden vid svenska ambassader, vilka bl.a. har som uppgift att stimulera den kulturella dialogen, bör ha en nära koppling till institutioner och verksamheter inom kultursektorn. Utifrån argumentet att kulturråden, med Utbildnings- och kulturdepartementet som huvudman, skall "utgöra en integrerad resurs för [kultur]sektorns internationalisering" är den senare positionen logisk. Den är dock mera svårförståelig om man beaktar att ett av målen för kulturlivets internationalisering är "fördjupad samverkan mellan olika politikområden" (fjärde delmålet) samt att "Sveriges arbete för fred, demokrati och bekämpning av fattigdom" därvidlag utgör ett framträdande element.

I riksdagens beslut angående proposition Gemensamt ansvar – Sveriges politik för global utveckling (prop. 2002/03:122, bet. 2003/04:UU3, rskr. 2003/04:112) fastställdes dels ett *mål* för politiken för global utveckling (PGU), som gäller för alla politikområden, dels ett kompletterande mål för politikområdet Internationellt utvecklingssamarbete. Målet för alla politikområden är att bidra till en rättvis och hållbar global utveckling.

Målet för politikområde 8 Internationellt utvecklingssamarbete är att bidra till att skapa förutsättningar för fattiga människor att förbättra sina levnadsvillkor.

Två *perspektiv* skall vara vägledande vid prioriteringar och utformning av PGU: ett rättighetsperspektiv och de fattigas perspektiv på utveckling. Det innebär att människors rättigheter skall utgöra grund för de åtgärder som vidtas för en rättvis och hållbar utveckling. Det innebär också att fattiga kvinnors, mäns och barns behov, intressen och förutsättningar skall vara utgångspunkt i strävandena mot en rättvis och hållbar utveckling.

Ett antal *huvuddrag* skall genomsyra politiken, både vad gäller åtgärder och stöd i enskilda länder och den politik som förs på global nivå. De grundläggande värdena är demokrati och god samhällsstyrning, respekt för de mänskliga rättigheterna och jämställdhet mellan kvinnor och män. Hållbar utveckling omfattar hållbart nyttjande av naturresurserna och omsorg om miljön, ekonomisk tillväxt samt social utveckling och trygghet. Politiken skall därutöver inriktas på två huvuddrag där nya krav ställs på helhetssyn och samverkan, nämligen konflikthantering och säkerhet samt globala gemensamma nyttigheter.

I skrivelsen görs en anknytning till PGU. Också det internationella utvecklingssamarbetet beskrivs. Enligt utskottets mening pekar regeringen därvid på ett förtjänstfullt sätt på kulturaktiviteternas betydelse för fattigdomsbekämpning men också på deras roll för att utveckla förståelse och

engagemang för grundläggande värderingar om människors lika värde, de mänskliga rättigheterna och demokrati.

Utskottet har tidigare i detta yttrande lyft fram också andra aspekter där kopplingen mellan PGU och frågor om internationella kulturaktiviteter i bred mening är påtaglig och viktig. Mot denna bakgrund menar utskottet att det är angeläget att kulturaspekter beaktas när politiken för global utveckling operationaliseras på olika politikområden. Kulturens olika yttringsformer måste härvid främst ses som *medel*. Befinns det ändamålsenligt att formulera särskilda mål som har bäring på kultur måste dessa vara kompatibla med PGU.

Den sektoriella ansatsen i skrivelsen leder till att ett övergripande mål för kultursamarbetet med utvecklingsländer formuleras och till att Sida får som uppgift ”att stärka kulturens roll i utvecklingssamarbetet”. Sida bör dessutom, enligt skrivelsen, i samråd med berörda myndigheter medverka till ett helhetsperspektiv på Sveriges internationella kulturkontakter.

Utskottet har inga principiella invändningar mot vad som i denna del sägs i skrivelsen men vill i sammanhanget (när det gäller internationellt utvecklingssamarbete) framhålla att Sverige inte ensidigt disponerar över dessa frågor och att syftet är att förstärka samarbetsländernas ägarskap över sin utvecklingspolitik och samordningen av biståndet (prop. 2005/06:1 utg.omr. 7, bet. 2005/06:UU2). Som framgått tidigare ser utskottet kultur som ett viktigt medel inom biståndet såväl som inom Sveriges internationella relationer i övrigt. Dess roll måste emellertid vägas mot andra angelägna aspekter inom ramen för sedvanliga prioriteringsprocesser.

Inför kulturutskottets vidare beredning av ärendet vill utrikesutskottet peka på att EG-kommissionen i förslaget till ny långtidsbudget för perioden 2007–2013 (det s.k. finansiella perspektivet) har presenterat sju nya tematiska program som utgör en del av en reform av budgetstrukturen. I kommissionens förslag till tematiskt program för mänsklig och social utveckling, ”Att investera i människor” (KOM [2006] 18), återfinns kultur som ett av sex teman. Regeringens ståndpunkt framgår av faktagrupp 2005/06:FPM75. Utskottet har i sin behandling av frågan (bet. 2005/06:UU10) inte haft någon annan mening än regeringen.

Stockholm den 25 april 2006

På utrikesutskottets vägnar

Gunilla Carlsson i Tyresö

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Gunilla Carlsson i Tyresö (m), Cecilia Wigström (fp), Carina Hägg (s), Birgitta Ahlqvist (s), Alice Åström (v), Kaj Nordquist (s), Birgitta Ohlsson (fp), Agne Hansson (c), Kenneth G Forslund (s), Ewa Björling (m), Lotta Hedström (mp), Björn Hamilton (m), Rosita Runegrund (kd), Tommy Waidelich (s) och Britta Rådström (s).